

Література:

1. Кундис Р. Ю. Хореографічне мистецтво в умовах глобалізації культури. *Publishing House «Baltija Publishing»* : International scientific and practical conference. 2020. Вип. 27–28. С. 79–81.
2. Лильо Т. Я. Глобалізація комунікаційного простору і процеси національної ідентифікації у посткомуністичному світі : автор. дисер. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 2001. 19 с.
3. Олійник О. М. Культурний простір, комунікація, місто: співвідношення понять. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2019. Вип. 20. С. 169–177.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-488-7-16>

PROTEST ART IN TIMES OF WAR: A CULTURAL PERSPECTIVE

ПРОТЕСТНЕ МИСТЕЦТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Prykhodko N. K.

PhD Student

National Academy of Culture and Arts

Management

Kyiv, Ukraine

Приходько Н. К.

аспірант

Національна академія керівних кадрів

культури і мистецтва

м. Київ, Україна

Протестне мистецтво завжди відігравало ключову роль у вираженні суспільного незадоволення та опору в часи політичних і соціальних криз. В умовах війни в Україні цей вид мистецтва набуває особливого значення, стаючи не лише формою естетичного самовираження, але й потужним інструментом комунікації та спротиву. Українські митці, через різні види творчості – від живопису і фотографії до музики та кінематографу – фіксують реалії сучасних подій, трансформуючи їх у культурний спадок, який говорить від імені нації. Протестне мистецтво під час війни стає способом зберегти ідентичність, підтримати дух народу та донести правду світу.

«Мистецтво, народжене під час війни, стане нашим голосом для наступних поколінь», – 26 липня Міністр культури Олександр Ткаченко у Facebook оголосив про запуск медіатеки воєнного мистецтва, що фіксуватиме творчість, створену після 24 лютого 2022 року. Таким чином, мистецтво війни офіційно визнане [1].

Протестне мистецтво в умовах війни є явищем, яке глибоко вкорінене у культурологічну традицію і протягом століть стало предметом численних досліджень. У будь-якій історичній епосі, коли суспільства стикаються з потрясіннями – війнами, революціями або політичними кризами – мистецтво стає могутнім засобом вираження колективних почуттів, спротиву і надії. Це явище знаходить своє відображення у численних культурологічних теоріях, які намагаються розкрити глибше значення цього типу творчості. У сучасному українському контексті, після початку війни у 2014 році і подальшої агресії 2022 року, протестне мистецтво стало важливим інструментом не тільки для вираження емоцій, але і для збереження колективної пам'яті та консолідації суспільства. Зображення війни у творах мистецтва, будь то живопис, музика або фотографія, завжди служили не лише засобом документування, але і способом трансляції потужних символів, що залишають глибокий емоційний відбиток на поколіннях. Вивчення цього феномену розкривається через низку культурологічних підходів, які дозволяють зрозуміти, чому мистецтво, народжене під час конфлікту, настільки впливає на суспільство.

Однією з основних теорій, які досліджують протестне мистецтво, є символічний інтеракціонізм. Теоретики цієї школи, на кшталт Джорджа Герберта Міда [2] акцентують увагу на тому, як символи використовуються для комунікації і взаємодії в суспільстві. В умовах війни українські митці створюють твори, насичені потужними символами героїзму, опору і трагічних втрат. Ці символи, представлені у візуальному або музичному форматі, відіграють ключову роль у формуванні суспільної думки та емоційного сприйняття реальності війни. Така мистецька продукція слугує не лише естетичним вираженням, але й способом трансляції колективних почуттів та досвіду.

Сучасне українське мистецтво, яке виникло в умовах війни, демонструє різноманітні форми самовираження, що включають як зображальне мистецтво, так і інші жанри. Зображальне мистецтво, до якого належать живопис, ілюстрації, мурали, дитячі малюнки, меми та карикатури, залишається важливим елементом української культурної традиції. Художники, такі як Аліса Гоц, Олексій Сай, Денис Мінін, Світлана Гавриленко, Ігор Гусев, Олександр Барболін, Микита Кадан та Леся Хоменко, через свої твори відображають соціальні та політичні зміни, які переживає суспільство. Їхня творчість стає своєрідним засобом комунікації між митцем та громадою, розкриваючи складні соціальні процеси через символи та образи, зрозумілі широкій аудиторії.

Особливе місце в українському зображальному мистецтві займають комікси, які є своєрідним гібридом зображального мистецтва і літератури. Вони висвітлюють героїчні подвиги українських воїнів, перетворюючи наратив війни на частину національної культурної пам'яті. Особливого значення в сучасній українській культурі набула фотографія, ставши важливим інструментом для документування подій та передачі емоцій. Роботи фотографів, таких як Єфрем Лукацький, Михайло Палінчак, Мстислав Сернов, Юлія Кочетова та Макс Левін не тільки фіксують хронологію подій, але й закарбовують моменти героїзму, трагедії та надії, що надають глядачам можливість пережити ці події на особистому рівні.

Сучасне українське протестне мистецтво, опираючись на символіку та емоційні аспекти сприйняття, слугує важливим інструментом у процесі формування національної ідентичності та пам'яті під час війни. Через різні форми зображального мистецтва, фотографії та інші жанри митці знаходять шляхи для вираження колективного досвіду, що дозволяє суспільству переосмислювати реальність війни та знаходити в ній нові сенси.

Ще однією важливою теорією є **теорія культурної пам'яті**, яку розробили такі дослідники, як Ян Ассман і Моріс Хальбваск [3, с. 25]. Вона досліджує, як суспільства зберігають і передають колективну пам'ять через різні культурні форми. Протестне мистецтво під час війни допомагає українському суспільству зафіксувати свої травматичні переживання і передати їх наступним поколінням. Через картини, музику або фільми майбутні покоління зможуть зрозуміти не тільки хронологію подій, але й емоційний контекст війни.

Не можна обійти увагою **теорію афекту** (С.Томкінс, Ж.Дельоз, Ф. Гваттарі) [4], яка досліджує підсвідомі та емоційні реакції на мистецтво, акцентуючи увагу на почуттях, що виникають раніше за раціональний аналіз. Афект проявляється на рівні відчуттів і глибоких емоційних переживань, що особливо важливо в умовах війни, коли мистецтво стає каталізатором емоційного зв'язку між подіями та аудиторією. У контексті війни такі види мистецтва, як музика та кінематограф, мають потужний вплив на формування емоційного стану суспільства. Наприклад, музика під час війни відіграє ключову роль у мобілізації почуттів і заклику до дії. Композиції Джамали, Сергія Жадана, Океану Ельзи, Kozak System та Go-A викликають потужні емоційні реакції, підтримують патріотизм і одночас слугують волонтерським інструментом для збору коштів на підтримку ЗСУ та постраждалих. Концерти у метро стали символом єдності та творчого опору, підсилюючи емоційний резонанс між митцями та аудиторією.

Кінематографія є потужним засобом передачі складних емоційних переживань завдяки сюжетам і тематиці, які відображають реальні та символічні події, здатні резонувати з глядачем на глибокому емоційному рівні. Тематика війни, боротьби за свободу, втрат та надії створює емоційний зв'язок з глядачами через ідентифікацію з героями, які долають виклики, з якими аудиторія може асоціювати власний досвід. Такі фільми, як «Кіборги» та «Наші котики», не тільки документують події, але й вміло використовують тематику солідарності, дружби та людської стійкості. Ці стрічки дозволяють глядачам глибше переживати емоції героїв, адже історії відображають боротьбу за спільні цінності. Крім того, кіно, яке фокусується на особистих трагедіях і втраті близьких, як у стрічках «Додому» або «Атлантида», створює простір для емоційної рефлексії. Такі фільми дозволяють глядачам переживати втрати разом з героями, викликаючи емпатію та змушуючи задуматися про гуманістичні цінності під час війни. Завдяки сюжетам, які зачіпають важливі для суспільства теми, кінематографія стає своєрідним інструментом передачі складних емоцій, дозволяючи глядачам не лише спостерігати за подіями, але й емоційно занурюватися в них.

Протестне мистецтво, народжене під час війни, є унікальним культурним явищем, яке несе в собі глибокі символічні, емоційні та соціальні значення. Воно виступає не лише як форма естетичного самовираження, але й як потужний інструмент соціального опору, здатний мобілізувати громадські настрої та консолідувати націю. Спираючись на культурологічні теорії, зокрема теорії символічного інтеракціонізму, афекту та культурної пам'яті, це мистецтво формує зв'язок між минулим і майбутнім, відображаючи колективні переживання війни та надаючи їм символічної глибини.

Література:

1. Захарчук І. Мистецтво, народжене війною: вимір, втілення та трансформації. Літопис незламності <https://litopys.info/projects/mystetstvo-narodzhene-vijnoyu-vymir-vtillennya-ta-transformatsiyi>
2. Мід Дж. Г. Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста. К. : Український Центр духовної культури, 2000. 416 с.
1. 3. Долгочуб В. «Культурна пам'ять» у дискурсі та практиках реконструкторів української традиційної культури. *Народна творчість та етнологія*. № 5. 2017. С. 25–31.
3. Лесняк Ю. Голос і поетика афекту. *Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. Львів. № 1(28). 2018. С. 29–32.